

Hamza Gábor
tanszékvezető egyetemi tanár, az MTA rendes tagja
ELTE Állam- és Jogtudományi Kar (Budapest)
Email: gabor.hamza@ajk.elte.hu

Beck Salamon **(1885 – 1974)**

1. Beck Salamon hosszú élete, életpályája során, gyakorló jogászként, ügyvédként és egyetemi oktatóként, tekintélyes professzorként egyaránt, mindvégig megkülönböztetett figyelemmel volt a római jog hazai, magyarországi tudományos művelése és oktatása iránt. Ennek az érdeklődésnek volt – többek között – jele az 1968. november 25-én az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar tanácstermében az új római jogi jegyzet (szerzők: Brósz Róbert, Móra Mihály és Pólay Elemér) vitáján – melyre a Kar Tudományos Bizottsága szervezésében került sor – való felszólalása. Sajnálkozással szolt a hallgatók egyre inkább gyérülő, sőt sok esetben egyenesen erősen hiányos, nem kis jóindulattal is inkább csak fogyatékosnak nevezhető latin tudásáról, nyelvismeretéről.

A nagy érdeklődéssel kísért jegyzetvitán a Kar hallgatói is résztvettek, sőt fel is szólaltak és elmondták véleményüket a jegyzetről. E sorok szerzője is, még, mint másodéves hallgató, kapott megtisztelő felkérést a jegyzetvitán való részvételre és véleményének előadására.

Beck Salamon a tudományos ülésen felhívta a figyelmet a hazai és nemzetközi római jogi tankönyvírás, „manualisztika” egyik igen lényeges sajátosságára. Utalt arra, hogy míg a tételes tárgyak („pozitív jogok”, mint Ő nevezte) tankönyveinek – pontosabban azok szerzőinek – a gyakorló jogászok igényeire is tekintettel kell lenniük, addig a római jogi tankönyv vagy jegyzet megírása során a szerzők figyelmüket a *didaktikai* szempontokra összpontosíthatják. Ez a megállapítása a jegyzetvita során, amelyen a hazai jogtudomány jeles képviselői is, így például az európai hírnévvel rendelkező kitűnő civilista, Nizsalovszky Endre (1894– 1976) professzor is jelen volt, általános figyelmet keltett.

2. A kiváló jogtudós és pedagógus Beck Salamon római jogi ismeretei elismerésre méltóan élők voltak. Ma is jól emlékszem például arra, hogy a járulékos természetű kereseteket (nem forrásszerű elnevezéssel: *actiones adiecticiae qualitatis*) még hozzávetőleg hatvan esztendővel korábbi (ne feledjük, hogy a római jog szigorlati (rigorosum), későbbi elnevezéssel államvizsga tárgy is volt még az Beck Salamon jogi tanulmányai idejében!) studiumai alapján is tételesen, a forrásokat is jól ismerve, fel tudta idézni.

A római jog iránt mutatkozó érdeklődését nem csupán az ezt a diszciplínát még heti nyolc! órában tanuló, e tárgyból alapvizsgát és szigorlatot, azaz két vizsgát is letenni kötelezett „rég” diákokban élő reminiscenciák motiválták. Ha ezt a tárgyat, pontosabban tudományterületet Ő maga élethivatásszerűen nem is művelte, mindig is megkülönböztetett, értő figyelemmel volt iránta.

Tudatában volt annak, hogy a római jog megfelelő szintű ismerete nélkül nem lehet szó jogi műveltségről, eruditióról. Nem egyszer hangot adott továbbá széles nyilvánosság előtt annak a nézetének, meggyőződésének is, hogy a nemzetközi tudományos élet vérkeringésébe való bekapcsolódás, különösen a civilisztika területén, igencsak megnehezül, ha ugyan egyenesen lehetetlenné nem válik a *ius Romanum* – elsősorban, de nem kizárólag a *ius privatum Romanum* – intézményeinek, konstrukcióinak, tételeinek segítségül hívása nélkül.

3. Beck Salamon, miként ezt gyakori beszélgetéseink során több ízben is említette, a XX. század elején még Vécsey Tamás (1839–1912) és Szászy-Schwarz Gusztáv (1858–1920)

tanítványa volt. A budapesti egyetem Jogi Karának mindkét, a római jogot párhuzamosan előadó professzora nagy hatással volt rá. Vécsey Tamás hét kiadásban – az utolsó, hetedik kiadás 1907-ben jelent meg nyomtatásban – is megjelent római jogi tankönyvét (*A római jog külső története és Institutioi*) Vécsey klasszikusnak számító tankönyvének pontos címe) egyetemi tanár korában is rendszeresen forgatta. Vécsey Tamás számára a szónok, vagy mint Ő szokta mondani az „orator” – éspedig a szó nemes értelmében vett „orator” vagy „rhétor” – jelképe, szimbóluma, sőt egyenesen megtestesülése volt.

Az „orator” – Beck Salamon nem egyszer „rhetor”-nak nevezte Vécseyt – természetesen arra a Marcus Tullius Cicerónál is szereplő „tökéletes szónokra” (*perfectus orator*) utalt, aki nem csupán a politikai életben játszik szerepet – Vécsey Tamás több parlamenti ciklusban is országgyűlési képviselő volt 1869 és 1881 között –, hanem a jogtudomány, a *iurisprudentia* területén is széles körű ismeretekkel rendelkezik.

Vécsey Tamás Beck Salamon számára a szónoki művészet (*ars oratoria*) letéteményesét is jelentette. A Vécsey-féle „ékesszólás” (*ars eloquendi*) a pedagógiai készséggel és felkészültséggel állt összefüggésben, ami egy egyetemi oktató számára legalább olyan fontos, mint a tudományokban való jártasság.

4. A szintén római jogot előadó professzor, Szászy-Schwarz Gusztáv az egyetemi tanár másik típusát testesítette meg Beck Salamon számára. Szászy-Schwarz Gusztáv a praxis, a gyakorlat (*ius in praxi*) alakulását szüntelenül nyomon követő római értelemben vett „tökéletes jogtudós” (*perfectus iurisconsultus* vagy *iurisperitus*) egyfajta „ideáltípusát” jelentette számára. Azt a jogtudóst, aki – csaknem két évezreddel visszafelé haladva a történelemben – maga is „reszponzumai” révén alakította, formálta a jognak.

Szászy-Schwarz Gusztáv joghallgatók körében nagy népszerűségnek örvendő római jogi szemináriumait (forrás-exegéziseit) rendszeresen látogató Beck Salamon pályája vonatkozásában tudatformáló, „reveláló” erővel bírtak ezek, a római jogtudósok munkáit a modern joggyakorlattal is összevető exegézisek, melyekre még évtizedek múltán is szívesen emlékezett vissza.

A politikum szféráját jelentő, a romanista Vécsey pályája által reprezentált „*vita activa*” mindig távol állt tőle. Nem így a mindig is egyetemi tanárként működő Szászy-Schwarz Gusztáv tevékenysége, aki közelebb állt a „szemlélődő élethez”, a *vita contemplativa*hoz. Abban, hogy megfogalmazódik benne az egyetemi tanári pályára kerülés gondolata, nem utolsó sorban szintén a két római jogász professzor szellemi hatása játszott szerepet. Gyakorló jogászként való működésének hosszú évtizedei során *mutandis mutatis* ugyanazt a feladatot töltötte be, mint az ugyancsak a konkrét jogesetek, *casusok* megoldásához „szakmai” ismereteivel hozzájáruló római jogtudós.

5. Amikor első, az elbirtoklás (*usucapio*) római császárkorban való fejlődésével foglalkozó, nyomtatásban, a Római Jogi Tanszék kiadványsorozata (Publicationes Instituti Iuris Romani Universitatis Budapestinensis) első „kötetként” megjelent munkámat 1970 őszén tisztelettel átnyújtottam Neki, első reflexiója, észrevétele az volt, hogy nem lehetett könnyű feladat a források elemzése, pontosabban azok értelmezése. Őt elsősorban nem a nem ritkán egymástól eltérő, különböző irodalmi állásfoglalások értékelése illetve átértékelése, egyfajta „reinterpretálása” érdekelte, hanem sokkal inkább az foglalkoztatta, hogy mennyiben van lehetőség a „tisztá forrásból merítés” (klasszikus görög kifejezéssel: *ek merous gignoskein*) révén új, a modern, „élő” jog számára is hasznosítható tudományos, egyúttal a joggyakorlatban is hasznosítható eredmények elérésére.

A komoly klasszikus műveltséggel – a görög *paideia*, vagy a latin *eruditio* értelmében – rendelkező Beck Salamon a jogi források (*fontes iuris*) ismeretét és a nélkülözhetetlen

„háttérodalomban”, szekunderirodalomban való tájékozottságot egyaránt elengedhetetlen követelménynek tartotta.

6. A legtágabb értelemben vett civiljogász Beck Salamon pedagógiai és tudományos munkásságának előfeltételei között – mint ezt a vele való e sorok írója számára szakmai vonatkozásban (is) igen gyümölcsöző beszélgetések egyértelműen megerősítették – szerepelt az is, hogy személye a római jog művelői számára is nyilvánvalóan testesítette meg a Cicerónál a legnagyobb elismerésként, kitüntetésként szereplő „tökéletes, legképzettebb jogtudós” (*perfectus, doctissimus iurisconsultus*) alakját.